

Retoryka i retoryka dla Alexandra autorstwa Arystotelesa – recenzja

Elżbieta Rogalska

Arystoteles (384-322 p.n.e.) jeden z najślawniejszych filozofów greckich. Najbardziej znane jego dzieła to: Fizjognomika, Metafizyka, O częściach zwierząt, Poetyka, Polityka, Zoologia. Ramy artykułu będą dotyczyły dwóch jego dzieł: Retoryki i Retoryki dla Alexandra (choć niektórzy sądzą, że nie Arystoteles jest autorem). Arystoteles jest autorem pojęcia złotego środka, jako pierwszy ujął w ramy teoretyczne poetykę. Znany jest z jeszcze wielu innych działalności, zachęcam do zgłębienia jego osiągnięć. Retoryka i retoryka dla Alexandra dotyczą głównie sztuki pięknej mowy. Piękna mowa dotyczy mówców: sądowych, popisowych i politycznych. Arystoteles rozkłada na części poszczególne rodzaje mów.¹

Wydawnictwo PWN popisało się przejrzystym wydaniem prezentowanej publikacji. Wstęp tłumacza rozjaśnia podstawy retoryki, z uwzględnieniem historycznym, dzięki czemu czytelnik nie ma problemu ze zrozumieniem całości. Wstęp tłumacza mówi o: retoryce sycylijskiej – jako krótkiej nocie historycznej o dziejach mowy greckiej; Sofistach – obszernie o tym jak pojmowali retorykę, głównie o Isokratesie. Następnie tłumacz przedstawia krytyczną wizję Sofistycznej ideologii retorycznej, zaprezentowaną przez Platona. By w kolejnym punkcie przejść przez pierwsze pisma retoryczne Arystotelesa; Genezę i czas powstania retoryki; koncepcje sztuki retorycznej Arystotelesa; Problematykę i charakter retoryki Arystotelesa; naukach o częściach mowy i formach kompozycyjnych języka, czyli o tak zwanej księdze III. Po poruszeniu wyżej wymienionych zagadnień Henryk Podbielski kończy wstęp. Wówczas czytelnikowi ukazuje się pierwsza strona Retoryki Arystotelesa.²

Retoryka Arystotelesa składa się z trzech ksiąg. Księga pierwsza omawia następujące zagadnienia: przedmiot, metody i związek retoryki z dialektyką; Podstawy retoryki, czyli ujęcie teoretyczne; Ogólna charakterystyka trzech rodzajów mowy: politycznej, sądowej i popisowej; Przedmiot wymowy doradczej – czyli jak doradzać?; Cele wymowy doradczej: dobro i szczęście, pożytek; Stopnie dobra i pożytku; o formach ustrojowych – czyli dostrzeżenie i dobra znajomość zwyczajów panujących w miejscu przemawiania; Wymowa popisowa, czyli cnoty i wady, piękno i dobro; Wymowa sądowa, czyli oskarżenia/obrona. Dalej Arystoteles pisze o tym czym jest przyjemność w odniesieniu do mowy; o popełniających przestępstwa i ich ofiarach; przegląd wykroczeń i praworządności pod

---

¹ Google.pl 17.12.2015r.

² Arystoteles, Retoryka, Warszawa 2009, PWN.

katem winy i jej oceny; o kwalifikowaniu przestępstwa; o środkach przekonywania bez udziału retoryki. Księga druga jest bardziej praktyczna. Znajdziemy w niej takie zagadnienia jak: jak uzyskać wpływ na postawę słuchacza? ; o problemie gniewu, uśmierzeniu i łagodności, przyjaźń i nienawiść, lęk i odwaga, wstyd i bezwstyd, życzliwość, uczucie litości, oburzenie, zawiść, ambicja - czym są i jak wpływają na mówcę i jego słuchaczy, czyli jakie cechy charakteru powinien mieć dobry, a jakie zły mówca. Podział charakteru według kryterium wieku: młodość, starość, wiek dojrzały – czyli jakie cechy ma poszczególne etapy życia człowieka. Jaki wpływ ma szlachetne urodzenie na mówcę, a jaki: bogactwo, posiadanie władzy i szczęście. Arystoteles przedstawia również topoty dla wszystkich trzech rodzajów mowy: możliwości i niemożliwości, przyszłości i przeszłości, amplifikacji i deprecjacji. Następnie omawia przykłady środków przekonywania: sentencja, entymemy. Bardzo dużą część zajmują topoty entymemów, których jest XXVIII, a każdy oddzielnie omówiony – a które to topoty mają ogromny wpływ na prezentacje mówcy. Arystoteles omawia również jak odierać argumenty. Księga trzecia retoryki to nauka o częściach mowy i formach kompozycji językowej: styl (jasny i stosowny); prozaiczny (sztuczny); porównania; poprawność językowa; wzniosłość stylu; stosowność stylistyczna; rytm prozy, który powinien mocno odbiegać od stylu poetyckiego – zdaniem autora; budowa zdania; kiedy i jak używać śmiechu w wypowiedziach (wyborność i dowcip języka); styl malowniczy; odmiany stylu; układ mowy: wstęp – jak powinien wyglądać, jak bardzo być długi, a może lepiej krótki? ; jakich argumentów użyć przy oskarżeniu; w jaki sposób opowiadać żeby wywrzeć na słuchaczach zaufanie i zaprezentować siebie w jak najlepszym świetle?; Jak argumentować w poszczególnych rodzajach mów i ich gatunkach; jak zadawać pytania, żeby słuchacz chciał słuchać i robił to bez przymusu – jak argumentować gdy słuchacz jest obojętny, a jak gdy jest nieprzychylny; o Epilogu, który jest niekiedy kluczowym momentem przekonywania do swoich racji słuchacza.³

Retoryka dla Alexandra autorstwa Arystotelesa jest zebraniem głównych wątków z retoryki i zaprezentowaniem ich w skrótowy sposób, z bardziej współczesnym słownictwem, znajdziemy również elementy, których nie ma w retoryce. Znajdziemy więc: klasyfikacje mów z ich poszczególnym omówieniem; przedmiot wymowy doradczej; pochwała i nagana w mowie doradczej; mowy sądowe i krytyka – jako zwrócenie uwagi na przeczenie samemu sobie; argumenty i ich rodzaje, topoty dla wszystkich rodzajów mów; Arystoteles ponad to omawia przykłady, pewne znaki – czyli wcześniejsze mowy przeczące

---

³ ibidem.

temu co mówi mówca aktualnie, entymematy; sentencje, znaki, dowód elenktyczny – przedstawienie sytuacji tak żeby nie mogła być inna niż my uważamy; formy argumentacji; zeznania i świadkowie; świadectwa torturowanych; przysięgi; uprzedzenie argumentów przeciwnika; postulaty; ironia; rekapitulacja; rozwlekłość stylu; jak się wyrażać; jasność stylu; antytezy – to nowość, nie znajdziemy tego w retoryce; zrównanie; upodobnienie; o wstępie, czyli przygotowaniu słuchaczy do wysłuchania mowy; jak opowiadać i kompozycja opowiadania; jak uzasadniać; antycypacja, mowy doradcze: zachęta i odradzanie; pochwała i nagana; oskarżenie, obrona i krytyka; jak budować krytykę, jako typ mowy.⁴

Retoryka Arystotelesa jest ogromnym zbiorem informacji na temat tego jak pięknie i przekonująco mówić. Retoryka dla Alexandra autorstwa Arystotelesa jest jego skróconą wersją, która po przeczytaniu Retoryki staje się doskonałym przypomnieniem treści. Pozycja książkowa zdecydowanie dla filozofów, historyków, pedagogów ogólnych i miłośników przemawiania, myślę, że psychologowie również odnaleźliby sporo wątków dla siebie. Można powiedzieć, że to pewnego rodzaju trener prawniczy i polityczny. Wydawnictwo PWN zasługuje na wzmiankę z uwagi na układ prezentowanych książek, oraz brak błędów, liczne przypisy, piękne wstępy i wizerunek Arystotelesa.

Literatura:

Arystoteles, *Retoryka*, Warszawa 2009, PWN.

Arystoteles, *Retoryka dla Aleksandra*, Warszawa 2009, PWN.

---

⁴ Arystoteles, *Retoryka dla Aleksandra*, Warszawa 2009, PWN.